

Klassekamp o

Vålerenga drakk seg dritings in pausen og ble slått av B.14 med nattklubbkongen Einar Rose i mål. Gunnar Knutsen har skrevet bok om den ukjente, norske fotballhistorien.

■ SISSEL HOFFENGH

Boka med den kryptiske tittelen «Ikke akkurat Ferie» og tegning av to fotballspillere som klinker skallene sammen på omslaget har ligget på oslobokhandleren Tronsmos bestselgerliste i flere uker. Dette er historien om den norske fotballen og den norske klassekampen som gikk hånd i hånd helt fra de første gatekampe spilt av fjortiser tidlig på 1900-tallet.

– Da jeg begynte å grave i den norske fotballhistorien fant jeg ut at veldig lite var skrevet, og det som var besto mest av lokale klubbers egne resultatlister. Så dette er faktisk den eneste boka som gir deg hele historien om både fotballen og tidsbildet rundt, sier Gunnar Knutsen, som til daglig jobber mest med film og video.

Som fotballnerd og litt over middels interessert i historie har han jobbet med research på fritiden i mange år, gravd fram bilder, fakta og spennende historier.

– Først hadde jeg tenkt å skrive hele fotballhistorien, men så kom jeg over denne lille, rare cupen som ble kalt «Feriecupen» og bestemte meg for å snevre det inn til å handle om den, og alt som på en måte sprang ut fra den, sier Gunnar Knutsen.

Vestkantsport

I første omgang hadde fotballen i Oslo startet som en vestkantsport. Den første norske fotballklubben – Kristiania Footballklubb – ble stiftet i 1885, av to som hadde vært i England og tok med seg sporten hjem. De hadde ingen lag å spille mot men et militærbesøk fra Storbritannia året etter styrket interessen ytterligere. 7. oktober spilte de en kamp som nordmennene tapte storslaget 0-3. Men, et frø var definitivt sådd.

– Etter 1910 ble det en eksplosjon av klubber. Før dette var all idrett militært og lagidrett eksisterte ikke. Du hadde cricket blant overklassen fra rundt 1860-tallet, spilte på Ekeberg, men det tok aldri av, sier Gunnar Knutsen.

Fotball er den første ordentlige lagidretten som kom og som fort tok av blant folk fra alle samfunnslag. I begynnelsen var det gutta i gata som sparket ball, senere ble det dannet skolelag. Og i 1888 ble Oslo Footballklubb stiftet som den aller første østkantklubben.

De to første kampene mot engelskmennene i 1886 ble spilt

på Holteløkken, Uranienborg.

– Ja det er fotballens arnested i Norge. Det var der det begynte, sier Gunnar Knutsen.

Uranienborg Holteløkken, det er der den første fotballkampen og de første fotballtreningene som var i Norge fant sted.

Han har gått mange turer rundt på Uranienborg og sett på det han fortsatt synes ligner en fotballbane.

– Det var en naturlig, flat løkke rett nedenfor Uranienborg kirke og du kan se det den dag i dag, området er formet som en fotballbane, hele kvartalet. Så det var et naturlig sted å spille, sier Gunnar Knutsen.

– Men til å begynne med var det gutta i gata, eller i oppgangen som dannet lag og spilte, fortsetter han.

Ungdomsopprør med ball

Folk var så ufattelig tettbodde at hver oppgang kunne stable minst ett fotballag hver på beina. Så flere klubber ble stifta i en oppgang, og hver gate kunne ha opptil flere fotballag.

– Gateklubbene ble dermed viktige. Når seriekampene begynte var ikke det viktigste å vinne de men å men å slå gutta fra den andre siden av gata eller fra nabogata i en privatkamp, sier Gunnar Knutsen.

På mange måter var det et opprør mot autoriteter som fant sted i gater og på løkker og senere, fotballbaner.

– De laga seg egne regler og egne drakter, mens foreldrene sto på sidelinjen og jamret seg over hvor fæl og farlig fotballen var. Dette var et ungdomsopprør på linje med det rock ble senere. Å starte en klubb kan sammenlignes med det å starte et band: de hadde egne regler og voksne hadde ingen ting de skulle ha sagt.

Gatekamper

Spillet kunne tidvis bli både røft og blodig.

– Ja, det var det avgjort. Fra de første klubbene ble stifta rundt 1890 var det særlig unge folk som var med, gutter helt ned i 11-12-års-alderen. Tenk deg, et lag som Lyn ble stifta i 1896 av 12-14-åringene. Så det er klart det kunne gå temmelig hardt for seg når de var så unge

Karikatur fra Arbeiderbladet fra finalen i 1939.

og skulle hevde seg mot de andre i gata, sier Gunnar Knutsen.

– De visste ikke hvordan de skulle lage serier eller cuper, men spilte bare mot hverandre. Etter hvert ble spillet for de uetablerte klubbene litt mer organisert – i det som het Kristiania sammensluttede fotballklubber (K.O.S.F.) fra 1914-1918. De prøvde organisere de unge lagene og spille serier og sånt. Og laget Strong fra Grünerløkka vant en av disse.

Bohemene fra Løkka

Sportsklubben Strong var blitt stiftet 1. mai i 1915. Et bohemlag fullt av spillere som gikk sine egne veier, og gjorde nesten alt slik som de selv ville.

– Strong er de som heter Grüner nå i dag. De var arbeiderklasse, men spilte borgerlig. Og de begynte faktisk å spille fotball før de ble stifta som lag, og var en klubb før de ble stiftet som en klubb. Det er første gang jeg har hørt om, sier Gunnar Knutsen.

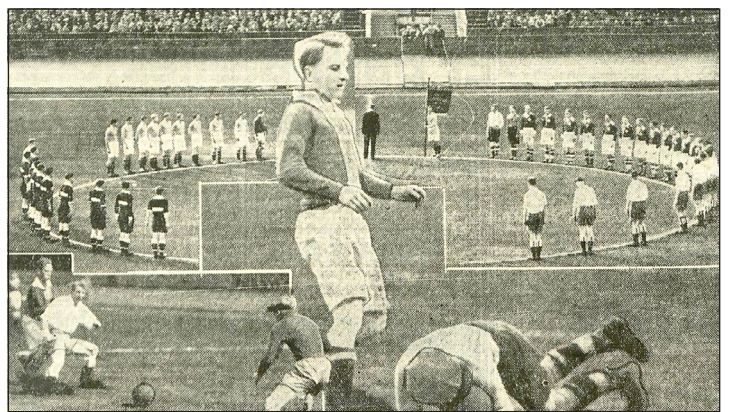
– Stilmessig var de veldig bohemske, de lagde egne regler, det var mye slåsning og mange unike, sterke personligheter, legger han til.

Politisk fotballkamp

Borgerlige lag og arbeiderklasselag spilte ikke mot hverandre – en kobling det ifølge Gunnar Knutsen er skrevet veldig lite om. I boka forteller han hvordan banesituasjonen i Kristiania var knapp og resulterte i mangel på spilletid, noe som skapte splid blant byens fotballag. Fra 1920 bidro også den politiske situasjonen etter første verdenskrig til misnøye, og fremmarsj av kommunismen. 19. april 1920 ble Idrettslaget Spartacus stiftet hos Oslo Arbeidersamfunn og de 20 opprinnelige medlemmene hadde,

VIF fotografert dagen før de vinner Feriecupen i 1935 - det siste laget som

Arbeiderfotball på Dælenengen: Spartacus, Sterling, Sprint fra Moss, Tampareen Pallo-Veikot fra Finland. Fotomontasje fra Arbeiderbladet.

g fotballkamp

vant turneringen på Bislet før den ble flyttet til Frogner Stadion fra 1936.

Foto: Henriksen og Steen, Nasjonalbiblioteket

Hvorfor kommer ikke vi på landet?

Illustrasjon fra Arbeiderbladet 4. mai 1932

ifølge Knutsen, aldri hatt som mål å bli med i «den borgerlige idretten», som kun var sport. De ville ha en ny liga, drive politisk sport og propaganda.

– De ønsket ikke å spille mot de borgerlige lagene fordi de var fulle av streikebrytere og annet pakk, folk som tok fra dem jobbene - på kaia, og overalt. Så fra 1923 var Norge totalt todelt både i politikk, samfunnsliv og idrett. To landslag, klubber, serier - alt mulig, forteller Gunnar Knutsen.

– Og propagandastevner??

– Ja. Men propaganda var et fint ord på 1920-tallet. Det var bare opplysning, det. Nå var riktignok mange av spillerne på de borgerlige lagene arbeiderklassefolk de og, men klubbene deres hadde kommet i gang før Arbeidernes idrettsforbund kom til, og ble dermed regnet som borgerlige.

Spartacus

Arbeidernes Idrettsforening AIF ble dannet i 1924.

– Det var basert på at laget Spartacus hadde dannet klubb i 1920. Spartacus var et politisk lag fra dag en, som skulle spille i hvite drakter med røde flagg på brystet.

I noen år var Spartacus det eneste arbeideridrettslag, men etter hvert valgte flere borgerlige lag å hoppe over til det som nå het Arbeidernes fotballkrets, med lag som Ila, Varg, Sleipner og Sterling - sistnevnte skulle bli det beste arbeiderklublaget

i byen.

– Hva med Vålerenga?

– Det var et borgerlig lag, ja. Eller helt upolitisk, det var skillet - arbeiderlagene var politiske, de borgerlige tok ikke politiske standpunkt. Så Vålerenga har for eksempel aldri gått og sunget Internasjonales, smiler Gunnar Knutsen.

– Vestkantlagene hatet selvsagt østkantlagene, og så vidt jeg vet var det bare ett vestkantlag som sympatiserte med arbeiderlagene og det var Vesta. Et bitte lite lag. Vålerenga og Skeid var østkantlag som skulle gjøre seg veldig bemerket, Vålerenga vant oslomesterskapet i 1927, så de det første østkantlaget som vant dette mesterskapet.

Men begge sidene av fotballen skulle komme til å engasjere seg i samme sosiale sak, nemlig feriecupen - en cup til inntekt for byens feriekolonier.

Ud paa landet

«Det er overraskende at se, hvorledes nogle faa Ugers Ophold paa Landet forandrer de blege, udtærede Ansikter...Gemyttet paa virkes fordelagtigt og stemmes til Taknemmelighed og Lydighed...»

Det skrev Dagbladet 11. juni i 1881. På den tid var ferie et fremmedord og i Kristiania, som med den industrielle revolusjonen var blitt en storby på rekordfart, lekte barna i slummen hele sommeren mes foreldrene jobbet. De var, som det ble skrevet i Dagbladet, >>

Fra Dagkolonien på Frognerseieren 7. juni 1919.

Foto: Andreas Wilse, Nasjonalbiblioteket

Fra Solkolonien på Ekeberg 1915, feriested for såkalt «Særlig Svaglige Piker».

Foto: Narve Skarpmoen

Lyn mot Strøng i 1936.

Foto: Dagbladet

«henvist til byens kvalme gater og bakgaarder» sommeren gjennom. For skoleferie til tross var ferie ennå bare et fremmedord for arbeidsfolk.

– Byen var møkkete og for slummet. Akerselva var mest som en stor rennende kloakk, sier Gunnar Knutsen.

Men i 1881 hadde man fått feriekolonier, en idé importert fra Sveits via Danmark, der bybarn kunne komme noen uker ut på landet på sommeren. Tilbudet ble drevet av forskjellige aktører i privat regi, var meget populært men på langtnær mulig å finne plass til alle. Popularitetspresset økte.

Feriecupen

Med Feriecupen fikk fotballen et sosialt engasjement. Cupen ble startet i 1923, ble spilt i april og billettinntektene gikk til feriekoloniene. Den første cupen fikk inn 8000 kroner, en enorm sum i datidens Norge, og ble spilt på Bislett. 20. april 1923 skrev Tilla Valstad i

Arbeiderbladet: «Spark karer, spark! Hvert maal et barn på landet!»

Fakta og snacks

I «Ikke akkurat ferie» byr forfatter Gunnar Knutsen på spennende laghistorie, som er gøy selv for en med minimal fotballkunnskap.

– Jeg har alltid likt å se sammenhengen mellom fenomener og samfunnsutvikling, det gir et mer levende bilde av den tiden, sier forfatteren. Og selvsagt har han laget en grundig oversikt over lagene som deltok i Feriecupen, over semifinaler og finaler med masse facts så vel som funfacts.

– Det ble vestkantlaget Trygg som vant finalen over kristianiamestrene Lyn i tidens første feriecup. Kaptein Egil Hoel ble hyllet som en helt. «At han i krigsårene skulle bli en overløper, frontkjemper og framtrepende nazist tilhørte en utopisk framtid denne aprilhelgen på Bislet i 1923» skriver Gunnar

Knutsen.

I finalen året etter spilte Lyn igjen, denne gang mot VIF, en kamp som endte uavgjort men ble dømt i VIFs favør på såkalte points. Dette var lenge før man begynte med straffesparkkonkurranser og points – antall skudd på mål. Og, i Vålerengens mål sto legenden Henry «Tippen» Johansen.

– Året etter var Kristiania omdøpt til Oslo og feriecupen ble vunnet av Frigg fra St. Hanshaugen, en av Oslos mest meritterte klubber, mot Lyn.

Nazifotball

Under annen verdenskrig delte fotballen seg på nytt: motstandsfolk mot fotballnazistene. Sistnevnte tok til seg Feriecupen, men ikke til inntekt for feriekoloniene.

– I 1944-45 spilte de norske fotballnazistene feriecup med samme regler som den opprinnelige cupen. Men 10 dager før freden kom spilte de faktisk feriecup, som en oppvarmer for den kommende sesongen. De trodde faktisk at Tyskland skulle vinne krigen.

Det siste nazistene gjorde var den feriecupen, som de kalte Oslo-cupen. Der spilte nazi-Trygg mot nazi-Gjøa. Nazi-Skeid mot nazi-Bjart. De bare stjal klubbene, gikk inn og kastet ut spillerne, sier Gunnar Knutsen.

– Trygg spilte fortsatt med kaptein Egil Hoel som hadde vært med å vinne den første feriecupen, han var den første norske «fotballføreren». Trygg ble aldri det samme igjen etter krigen.

Rosekjelleren

Gunnar Knutsen er selv fra Ålesund og heier selvsagt på laget

Idrettsmennene som motarbeider hverandre.

Trygg Lie.

Kløften mellom arbeideridretten og den upolitiske – kan den utjevnes?

Nei! sier Arbeideridrettens leder. Begge leire gir hverandre skylden.

Uttalelser til Dagbladet

i anledning av debatten i Stortinget

Førstesideoppslag i Dagbladet dagen etter feriecupen i 1934.

hjemmefra. Men han har også hjerte for Grüner, det tidligere Strøng.

– Åh ja. Må ikke glemme Strøng! Før krigen var Grünerløkka regnet som Norges tredje største by, det bodde så sykt mange der, over 40 000. Unga lå nærmest i stabler i leilighetene, så dette var en bydel med stort tilfang av spillere.

Nå ligger Grüner i sjette-divisjon men vi har hatt 4-5 landslagsspillere. Blant annet den store stjernen Lasse Martinsen, han som ble tatt i

1931 for å ha ranet en bonde i Odalen. Da ble han forvist fra Strøng og gikk inn i Sterling der han ble landslagsspiller, men så kom hen etter noen års karantene tilbake til Strøng. Og da ble han faktisk landslagsspiller der også.

Revy- og nattklubbkongen

Einar Rose var første keeper'n til det som etter hvert ble Grüner.

– Han var fotballkeeper i 1914, til B14. Var med på den legendariske serien B14 gjorde over Vålerenga i 1914, da Vålerenga ledet 2-0 til pause men visstnok

drakk seg dritings i pausen og tapte 9-2 mot B14 – med Einar Rose i mål! ler Gunnar Knutsen. Og legger til:

– Einar Rose var også senere proff fotballsupporter som tok betalt for å stå og heie på alle, bortsett fra B14, for det

var hans klubb. Jeg kunne skrevet masse om Einar Rose. Han burde blitt utgangspunkt for en egen TV-serie, han. Men det blir jo nesten for mye stoff. Jeg har mange uttaker som jeg legger ut på nett.

sissel.hoffengh@dagsavisen.no

” Strong er de som heter Grüner nå i dag. De var arbeiderklasse, men spilte borgerlig.

Gunnar Knutsen

OSLO DOMKIRKE

Direktesending på 1. mai kl. 11.00

GUDSTJENESTE med tidligere prost i Vestre Aker Trond Bakkevig, *preken*. Domkirkeprest Valborg Orset Stene, *liturg*. Appell ved Frode Jacobsen, leder i Oslo Arbeiderparti. Sangere fra Oslo Domkor og Kåre Nordstoga, *orgel*

Den norske kirke og Oslo domkirke på Facebook og YouTube Reprise kl. 14.00 og 17.00 osلودomkirke.no

Oslo domkirke